CONTRIBUŢII LA STUDIUL IDEII DE ÎNRUDIRE DINTRE GRECI ŞI ROMANI ÎN ISTORIOGRAFIA GREACĂ

DE

GHEORGHE ALEXANDRU NICULESCU

O investigaţie asupra atitudinilor manifestate în Grecia faţă de romani şi faţă de cucerirea romană, în perspectiva ideii de înrudire, este justificată de importanţa pe care această idee o are în relaţiile politice dintre cetăţile greceşti şi de tendinţa grecilor de a admite legături, mai mult sau mai puţin directe, cu popoarele vecine, prin intermediul unor conexiuni mitice; ne vom opri mai mult asupra operei lui Polibiu pentru a cerceta felul în care cel care a interpretat cucerirea romană în termeni greceşti reacţionează faţă de această idee, vehiculată în epoca sa atît de greci cît şi de romani.

Atitudinile pe care dorim să le studiem s-au construit pe concepţiile asupra relaţiei dintre greci şi non-greci, concepţii în care coexista, din secolul al V-lea, ideea unităţii fundamentale a neamului omenesc şi distincţia între greci şi barbari [1], distincţie întemeiată nu pe deosebirea de neam, ci pe cea culturală şi socială [2].

Ideea egalităţii naturale a tuturor oamenilor este susţinută de către o parte dintre sofişti şi de către adepţii acestora [3] şi este apoi reluată de către Aristotel, care elaborează concepţia după care neamul omenesc este o specie distinctă, diferită de celelalte prin caracteristici fizice şi, în primul rînd, prin *logos* [4]; elevul său, Teofrast, considera că există două motive pentru care grecii, barbarii şi, de fapt, toţi oamenii sînt unul faţă de celălalt οἰκέιοι şi συγγενεῖς : « fie pentru că se trag din aceiaşi strămoşi, fie pentru că au aceeaşi educaţie, aceleaşi obiceiuri şi aparţin aceluiaşi neam » [5]. Eratostene merge mai departe şi îşi exprimă dezacordul faţă de « cei care împart omenirea în greci şi barbari, şi faţă de cei care l-au sfătuit pe Alexandru să-i trateze pe greci ca prieteni şi pe barbari ca duşmani » şi continuă: βέλτιον εἶναι ἀρετῇ καὶ κακίᾳ διαιρεῖν πολλοὺς γὰρ καὶ τῶν

---

[1] Distincţia între greci şi barbari apare cu pregnanţă după războaiele medice la Herodot şi Eschil şi se cristalizează în ideologia panelenică din secolul al IV-lea î.e.n.; cf. discursul adresat de Gorgias grecilor aflaţi la Olimpia, pentru celebrarea jocurilor, în anul 392 î.e.n. (Philostr., *V. Soph.*, 1, 9), Isoc., 4, 157–159, Pl., *R.*, 469b–471b.

[2] H. C. Baldry în *Grecs et Barbares*, Vandœuvres-Genève, 1961, p. 69, « The βάρβαρος, I suggest, was the man who lacked λόγος in both these senses: from the idea that his language did not make sense it was very easy to move to the view that there was no sense, no proper order, in his outlook or his way of life either. » Cf. Isoc., 4, 50.

[3] Z. Petre, StCl, 5, 1963, p. 69–91, mai ales p. 75–78.

[4] *E. N.*, 8, 1155 a 16–22. Dar tot Aristotel teoretizează asupra naturii servile a barbarilor (*Pol.* 1, 1, 5, 1252 b 7–9); el îl sfătuieşte pe Alexandru cel Mare să-i trateze pe greci ca prieteni şi pe barbari ca duşmani (Ps.-Plu., *De Alex. Magni uirt. ac fort.*, 1, 6, 329 b–c).

[5] Porph., *Abst.*, 3, 25.

'Ελλήνων εἶναι κακοὺς καὶ τῶν βαρβάρων ἀστείους, καθάπερ 'Ινδοὺς καὶ 'Αριανούς, ἔτι δὲ 'Ρωμαίους καὶ Καρχηδονίους οὕτω θαυμαστῶς πολιτευμένους[6].

Helenocentrismul istoriografiei şi etnografiei greceşti [7] îşi pune amprenta pe felul în care, încă din secolul al V-lea, de cînd datează relatări care atribuie întemeierea Romei fie lui Odiseu, fie lui Aineias, fie acestora împreună sau urmaşilor lor [8], cetatea eternă este legată de lumea greacă. Configuraţia acestor relatări exprimă nesiguranţa adusă de includerea în lumea greacă [9] a unei cetăţi puţin cunoscute : originea troiană şi apoi originea servilă a întemeietorilor Romei diminuează caracterul grec al acesteia şi au putut fi folosite mai tîrziu, atunci cînd Roma va deveni un pericol, mai întîi pentru cetăţile greceşti din sudul Italiei, ca argumente antiromane. Troienii puteau fi consideraţi barbari, aşa cum o face Isocrate; prima valorizare politică a acestei concepţii datează din anul 281 î.e.n., cînd Pyrrhos, în timp ce îi primeşte pe trimişii tarentinilor care îi cer ajutor împotriva romanilor, îşi imaginează că lui, urmaşul lui Ahile, îi va fi dat să-i învingă pe colonii troienilor [10]. Originea servilă a întemeietorilor Romei, prezentă în ceea ce ar putea fi, după părerea lui Santo Mazzarino, prima versiune greacă păstrată a legendei lui Aineias ca întemeietor al Romei [11], era confirmată de constatarea unor diferenţe între sclavia de tip grec şi cea de tip roman [12].

Acceptarea de către romani a acestor legături are o importantă semnificaţie politică : genealogiile care făceau ca familii aristocratice romane să descindă din eroi ca Aineias [13] confereau acestora prestigiu, cunoaşterea limbii greceşti şi a valorilor lumii elenistice contribuia la ridicarea unor familii cum ar fi aceea a Fabiilor [14], iar o dată cu începutul expansiunii, originea greacă sau troiană putea facilita acceptarea de către greci a stăpînirii romane şi, ceea ce era mai important pentru cuceritori, ea putea

---

[6] Str., 1, 4, 9; vezi nota 4.

[7] E. Bickerman, CPh, 47, 1952, p. 71 : « A greek inquirer in a foreign land did not feel himself bound by the question of what his informant actually meant. The construction he put upon the barbarian account was rather faithful to the historical reality of his own system ».

[8] Hellanikos din Lesbos, *F. Gr. Hist.*, 4, F 84; Damastes din Sigeion, *F. Gr. Hist.*, 5, F. 3. S. Mazzarino, *Il pensiero storico classico*, 1, Bari, 1966, p. 196—199, consideră că legenda transmisă de Plu., *Rom.*, 2, 8, şi atribuită de scriitorul grec unui obscur Promathion este cea mai veche din cele ce ni s-au păstrat asupra întemeierii Romei. După părerea lui A. Alföldi, *Early Rome and the Latins*, Ann Arbor, 1966, p. 251 — 288, apariţia legendei după care Aineias ar fi strămoşul latinilor s-ar plasa la sfîrşitul secolului al VII-lea î.e.n. şi ar fi un rezultat al expansiunii etrusce în Latium.

[9] În secolul al IV-lea î.e.n., Heraclide din Pont (Plu., *Cam.*, 22, 3) ştia că Roma, pe care o numeşte πόλις 'Ελληνίς, a fost atacată de o armată venind dinspre nord; cf. E. Wiken, *Die Kunde der Hellenen von dem Lande und den Völkern der Appeninenhalbinsel bis 300 v. Chr.*, Lund, 1937, p. 171, care interpretează Arist., *Pol.*, 7, 9, 2—3, 1329 b în sensul că întreaga peninsulă pînă la Tibru ar fi fost numită *Italia* şi ar fi fost astfel « etwa mit μεγάλη 'Ελλάς gleichbedeutend ».

[10] Paus, 1, 12, 1.

[11] Cf. nota 8. Originea servilă a întemeietorilor Romei trebuie să fi fost folosită ca argument antiroman cel puţin din secolul al III-lea, cîtă vreme Aristos din Salamina Ciprului, *F. Gr. Hist.* 143 F 2(3), insistă asupra comportării compatibile cu statutul de om liber a ambasadei romane trimise la Alexandru.

[12] Cf. scrisoarea adresată de Filip al V-lea locuitorilor din Larissa, *Syll.*[3], 543, r. 28—29.

[13] P. T. Wiseman, G & R, 71, 1974, p. 153—160.

[14] A. Momigliano, *Sagesses barbares* (trad. fr.) Paris, 1979, p. 26.

justifica pretenţiile Romei asupra Orientului, şi chiar aspiraţia la dominaţia universală [15].

În opera sa, scrisă pentru a arăta « în ce chip şi prin ce fel de politică a fost biruită aproape întreaga lume în mai puţin de cincizeci şi trei de ani şi a căzut sub o singură stăpînire, aceea a romanilor »[16], Polibiu acordă puţină atenţie înrudirii dintre greci şi romani, deşi în secolul al II-lea această idee îşi căpătase deplina sa valoare ideologică şi era împărtăşită de exponenţi de frunte ai aristocraţiei romane ca T. Quinctius Flamininus şi Cato cel Bătrîn. Istoricul din Megalopolis este interesat de « acţiunile popoarelor, cetăţilor şi monarhilor », modul său de a scrie istoria este cel pragmatic, pentru că « tot ceea ce se referă la genealogii, legende, colonizări, legături de rudenie sau întemeieri de oraşe a fost spus şi respus de o mulţime de autori », dar mai ales pentru că « acest mod de a scrie istoria, care a fost dintotdeauna cel mai util, este util mai ales în epoca noastră, cînd ştiinţele şi meşteşugurile au făcut asemenea progrese încît oamenii care le cultivă pot, în toate împrejurările, să-şi întemeieze comportarea pe principii raţionale » [17].

Este destul de greu de stabilit ce credea Polibiu despre originile Romei ; argumentele în favoarea acceptării de către acesta a unei origini arcadiene sînt insuficiente [18]. Într-un pasaj din cartea a 12-a, Polibiu, polemizînd cu Timaios, consideră puerilă explicaţia pe care acesta o dădea obiceiului roman de a sacrifica un cal pe cîmpul lui Marte (Timaios afirmase că astfel era comemorată căderea Troiei) şi continuă : « atunci toţi barbarii ar trebui să se considere urmaşi ai troienilor, pentru că aproape toţi — sau cel puţin cea mai mare parte dintre ei — înainte de a pleca la război sau de a da o luptă decisivă fac un sacrificiu de acest fel » [19]. Aceasta reprezintă, desigur, în primul rînd o critică, nedreaptă după F. Jacoby [20] a metodei lui Timaios, dar poate indica şi o respingere a originii troiene a romanilor.

Polibiu nu îşi întemeia viziunea asupra romanilor pe ideea înrudirii lor cu grecii ; lipsa acesteia nu îi scoate însă pe romani din lumea civilizată iar lumea romană îi este apropiată lui Polibiu care, ocupîndu-se de oamenii

---

[15] Originea troiană putea legitima prezenţa romanilor în Asia, aşa cum o atestă solemnităţile care au avut loc la Ilion în anul 190, în prezenţa lui L. Cornelius Scipio (T.L., 37, 37, 1—3). Cf. Iustin, 31, 8, 1—4. În condiţiile în care legenda troiană juca un rol foarte important în ideologia romană a expansiunii, atitudinile exprimate faţă de legenda lui Aineias ar putea să aibă un caracter politic. Astfel, Demetrios din Skepsis (Str., 13, 1, 32—53) admite versiunea homerică după care Aineias nu ar fi părăsit niciodată Troada ; cf. E. Gabba în *I canali della propaganda nel mondo antico*, Milano, 1982, p. 84—90 şi idem, R.S.I., 84, 1974, p. 630—633.

[16] Plb., 1, 1, 5 ; cf. 3, 1, 4—9 ; 6, 2, 3 ; 8, 2, 3.

[17] Plb., 9, 1—2 ; despre ὁ πραγματικὸς τρόπος cf. P. Pédech, *La méthode historique de Polybe*, Paris, 1964, p. 21—32.

[18] E. Bickerman, *op. cit.*, p. 67, comentînd Plb., 6, 11 a, scrie : « Polybius himself, being an Arcadian, preferred to regard Rome as an Arcadian colony. He must have known from Cato's *Origines* that Lavinia was Aeneas'wife. Yet Polybius made her a concubine of Herakles » ; cf. F. W. Walbank, *A Historical Commentary on Polybius*, 1, Oxford, 1957, p. 665, care-l consideră pe Polibiu « the earliest witness to this particular story of a Pallas, son of Herakles and Launa (= Lavinia), Evander's daughter ».

[19] Plb., 12, 4 b = *F. Gr. Hist.*, 566, F 36, Cf. P. Pédech, *Polybe, Histoires, Livre XII*, Paris, 1961, p. 66—67.

[20] *F. Gr. Hist.*, 3 b, p. 557 ; pentru Timaios, sacrificarea calului era doar « eine Bestätigung für eine alte Tradition, nicht Grundlage für eine Theorie ».

şi de obiceiurile de la Roma, « nu se lovea niciodată de dificultăţi de înţelegere. Cînd se plimba pe străzile Romei, el trebuie să fi încercat în fiecare moment o senzaţie de *déjà vu*. El ne dă impresia că mai curînd recunoaşte decît descoperă » [21]. Cu toate acestea Polibiu este sensibil la diferenţe şi recunoaşte în lumea romană obiceiuri care trebuie să i se fi părut barbare[22]; deosebirile care existau între modul de luptă al grecilor şi cel al romanilor joacă un rol important în opera sa [23], dar felul în care luptă romanii este diametrul opus felului în care se războiesc barbarii, mai eficient decît cel al grecilor şi conform normelor morale ale acestora [24].

Argumente întemeiate pe înrudire sau pe negarea vehementă a acesteia sînt, în schimb, esenţiale în cîteva dintre discursurile [25] transmise de Polibiu, discursuri ţinute de oameni politici greci, în ultimele două decenii ale secolului al III-lea î.e.n. În primul dintre acestea, rostit la Naupactos, în anul 217, strategul etolian Agelaos, în prezenţa regelui macedonean şi a aliaţilor greci ai acestuia, îi îndeamnă pe toţi grecii să renunţe la războiul dintre ei şi să fie atenţi la ameninţarea care vine din partea barbarilor din vest, romanii şi cartaginezii. Regele macedonean, Filip al V-lea, trebuie să se pună în fruntea rezistenţei faţă de imixtiunea romanilor în certurile fraterne ale grecilor; el trebuie să vegheze asupra Greciei ὡς ὑπὲρ ἰδίου σώματος şi să apere toate părţile acesteia ὡς οἰκείων καὶ προσηκόντων[26]

---

[21] A. Momigliano, *op. cit.*, p. 38.

[22] Cf. Plb., 9, 6, 3, unde este descrisă atmosfera provocată la Roma de apropierea lui Hannibal: « femeile mergeau din templu în templu, măturau cu părul lor podeaua sanctuarelor, aşa cum este obiceiul la Roma, cînd o mare primejdie ameninţă patria ». Un alt pasaj semnificativ este 3, 52, 3, în care Polibiu, relatînd trecerea lui Hannibal prin sudul Galliei, aminteşte în legătură cu o acţiune înşelătoare a localnicilor, obiceiul de a ieşi înainte cu ramuri de măslin şi cu coroane, obicei pe care-l consideră răspîndit la toţi barbarii ca semn de prietenie; or, Polibiu trebuie să fi ştiut că şi feţialii romani foloseau în situaţii similare cu cea descrisă în pasajul citat ramurile de măslin; cf. T.L., 1, 24, 6. Ar fi poate exagerat să afirmăm că astfel Polibiu îi include pe romani în rîndul barbarilor, dar, avînd în vedere că în acest pasaj βάρβαρος înseamnă non-grec, această afirmaţie nu este exclusă.

[23] Cf. de exemplu Plb., 18, 28—32, unde legiunea romană este comparată cu falanga macedoneană.

[24] Plb., 13, 3, 7—8: « Doar romanii au păstrat cîteva vestigii ale vechilor obiceiuri militare: ei declară războiul, organizează rareori ambuscade, preferă să lupte de aproape şi corp la corp »; cf. 1, 57; 1, 64; 2, 20 pentru caracterul agonistic al războiului dintre romani şi cartaginezi.

[25] În general se admite că discursurile transmise de Polibiu prezintă serioase garanţii de autenticitate datorită fermităţii cu care acesta îşi expune principiile asupra modului în care discursurile autentice, şi nu inventate, trebuie să fie folosite de către istoric; cf. Plb., 36, 1, 2—7. Despre această problemă vezi: K. Ziegler, *R. E.*, 21, 1952, col. 1524—1527; F. W. Walbank, *Miscellanea di Studi Alessandrini in memoria di Augusto Rostagni*, Torino, 1963, p. 211—213, P. Pédech, *La méthode* .... p. 255—302; pentru discursurile panelenice cf. J. Deininger, *Der politische Widerstand gegen Rom in Griechenland (217—86 v. Chr.)*, Berlin — New York, 1971, p. 25—34.

[26] Plb., 5, 104, 1—11. O. Morkholm, C & M, 29, 1967, p. 240—253, contestă autenticitatea acestui discurs ca şi pe aceea a celor rostite de Lykiskos şi Thrasykrates, considerîndu-le o creaţie a lui Polibiu (*op. cit.*, p. 250); cf. replica lui J. Deininger, în apărarea autenticităţii, Chiron, 3, 1973, p. 103—108 şi răspunsul lui O. Morkholm, Chiron, 4, 1974, p. 127—132. Printre argumentele invocate de autorul danez în primul articol citat, p. 250, se numără şi o presupusă contradicţie între apelul lui Agelaos la unitatea grecilor împotriva barbarilor şi invocarea unei posibile intervenţii a lui Filip în vest: « It may seem difficult to reconcile the offensive spirit of these few sentences with the defensive and warning tone predominant throughout the rest of the speech. For my own part, I feel that the speech, as it stands, pursues two different lines of thought, and that its offensive and defensive passages have not been welded into an organic whole ». Obiecţia ni se pare lipsită de valoare pentru că încă din secolul al V-lea ideea păcii între greci este strîns legată de aceea a războiului cu barbarii.

Apartenența la o Grecie tot mai greu de definit [27] joacă un rol foarte important și în discursurile pronunțate de etolianul Chlaineas și de acarnanianul Lykiskos, în anul 210 [28], în fața adunării spartane; etolianul, aliat cu romanii, invocă argumente care diminuează grecitatea macedonenilor : dominația lor este tiranică și aducătoare de sclavie pentru greci, iar Filip se face vinovat de impietate, în timp ce elenitatea etolienilor este scoasă în evidență prin amintirea faptului ca ei au respins atacul barbarilor conduși de Brennus [29]. Lykiskos își apără aliații evocînd aservirea barbarilor de către Alexandru cel Mare și evidențiind lipsa de pietate a etolienilor față de temple; adaugă apoi încălcarea de către etolieni a normelor relațiilor dintre greci : conduși de Lattabos și Nikostratos, ei i-au atacat pe beoțieni ειρήνης οὔσης, așa cum ar fi făcut sciții sau galații, în timp ce regele macedonean Antigonos Doson a respectat independența spartanilor, chiar după ce i-a învins pe aceștia în cîmp deschis. Lykiskos consideră că alianța etolienilor cu romanii este în mod esențial diferită de alianțele dintre greci; înainte etolienii luptau pentru glorie și hegemonie, acum, περὶ δουλείας ἐνίσταται πόλεμος τοῖς Ἕλλησι πρὸς ἀλλοφύλους ἀνθρώπους. Acțiunea etolienilor este asemenea aceleia a celor care, pentru a-și apăra poziția (ἀσφάλεια), introduc în cetățile lor garnizoane mai numeroase decît trupele proprii [30]. Într-o manieră caracteristică ideologiei panelenice, Lykiskos vorbește despre Grecia ca și cum aceasta ar fi o unică cetate, idee care lipsește din cunoscutul pasaj în care Polibiu își expune concepția asupra trădării [31]. După ce recunoaște dificultatea definirii termenului de trădător și a trădării în general, Polibiu afirmă că, după părerea sa, trădători sînt cei care, pentru propria lor siguranță (ἴδια ἀσφάλεια) sau pentru a-și satisface urile politice, își dau patriile pe mîna dușmanilor, introduc garnizoane străine, solicită sprijinul străinilor pentru a-și atinge scopurile și fac astfel ca patriile lor să suporte dominația unui vecin mai puternic. Situațiile concrete pe care Polibiu le evocă, pentru a-și ilustra concepția asupra trădării, pun în evidență faptul că pentru el oamenii politici nu trebuie să apere interesele generale ale Greciei ci doar pe acelea ale propriei lor cetăți. Astfel, Demostene ar fi acuzat pe nedrept de trădare pe cei care au îmbrățișat cauza lui Filip al II-lea, pentru că făcînd aceasta ei au sporit puterea patriilor lor, iar Aristainos, care a trecut de partea romanilor, merită să fie numit binefăcător și salvator pentru că astfel el a asigurat ἀσφάλεια ἑκάστοις.

Ideologia panelenică reapare într-un discurs atribuit de tradiția manuscrisă rodianului Thrasykrates, discurs rostit în anul 207, în care se

---

[27] Plb., 18, 5, 7: ποίας δὲ κελεύετε με ἐκχωρεῖν Ἑλλάδος καὶ πῶς ἀφορίζετε ταύτην. Aceste cuvinte au fost adresate de regele Filip al V-lea lui T. Quinctius Flamininus, în timpul întrevederii din toamna anului 198, în legătură cu cererea etolienilor ca macedonenii să părăsească Grecia. Cf. F. W. Walbank, *Commentary*. . ., 2, Oxford, 1967, p. 548—549.

[28] P. Pédech, *op. cit.*, p. 265—266, admite pentru aceste discursuri « des traces certaines de la pensée et du style de Polybe ».

[29] Plb., 9, 28—31.

[30] Plb., 9, 32—39.

[31] Plb., 18, 13 — 15; cf. 2, 7, 12 : « oamenii cu bună judecată nu trebuie să introducă garnizoane prea puternice pentru apărare, mai ales dacă sînt formate din barbari ».

pun în evidenţă efectele dezastruoase pe care alianţa etolienilor cu romanii le are asupra Greciei, şi asupra comportării barbare a romanilor [32].

Ultimul discurs panelenic din opera lui Polibiu pare să fie cel rostit de trimisul macedonean la Panaitolikon-ul de la Naupaktos, din anul 199, discurs pe care nu-l cunoaştem decît prin intermediul operei lui Titus Livius; aici romanii sînt numiţi *alienigenae homines*, deosebiţi de greci *lingua et moribus et legibus*, romanii sînt barbari şi *cum barbaris aeternum omnibus Graecis bellum est, eritque. Natura enim quae perpetua est, non mutabilibus in diem causis, hostes sunt* [33].

Concepţiile panelenice nu pot fi atribuite lui Polibiu [34]; pentru el lumea civilizată îi cuprinde atît pe greci cît şi pe romani şi pe cartaginezi, similari în organizarea lor politică şi militară. Barbaria este pentru Polibiu o stare naturală din care se poate ieşi prin educaţie; unul din scopurile pe care el le urmăreşte, atunci cînd se ocupă de războiul dintre mercenarii cartaginezilor şi aceştia din urmă, este de a arăta « cum şi cît de mult se deosebesc obiceiurile unor neamuri amestecate şi barbare de cele al celor care au fost educaţi în spiritul legilor şi al ordinii politice » [35]. În absenţa acestei educaţii, sălbatici pot fi şi grecii, aşa cum sînt cynethienii din Arcadia [36].

Polibiu nu are nevoie, pentru a accepta şi interpreta stăpînirea romană în termenii competiţiei pentru hegemonie între greci, de legendele cu privire la înrudirea dintre aceştia şi romani; el este conştient că face parte dintr-un grup restrîns de oameni, dotaţi cu o raţionalitate superioară, care le permite să înţeleagă o civilizaţie multiformă şi plurietnică, la a cărei expansiune Polibiu a asistat [37].

Mai 1984

Liceul Economic Nr. 2,
str. Hristo Botev, nr. 17, Bucureşti.

---

[32] Plb., 11, 4, 1—6, 10. Pentru dată vezi F. W. Walbank, *Commentary* ..., 2, Oxford, 1967, p. 274—275.

[33] T. L., 31, 29, 4—16. Doi ani mai tîrziu, în timpul bătăliei de la Kynoskephalai, romanii sînt numiţi barbari de către macedoneni (Plb., 18, 22, 8).

[34] O încercare în acest sens a fost făcută de R. Laqueur, *Polybius*, Leipzig, 1913, p. 275, citat de F. M. Walbank, *Commentary* ..., 1, Oxford, 1957, p. 213, în legătură cu pasajul 2, 35, 5—6 : « Sîntem convinşi că datoria istoricii este să amintească astfel de episoade ale soartei şi să le transmită urmaşilor, pentru ca nu cumva cei de după noi, neavînd nici o idee despre asemenea evenimente, să se înspăimînte de năvălirile neaşteptate şi nesocotite ale barbarilor, ci, cunoscînd, oarecum, cît de trecător şi cît de uşor de nimicit este neamul barbarilor pentru luptătorii pricepuţi, să reziste năvălirilor şi să încerce toate mijloacele înainte de a le ceda ceva din cele necesare. Cei care ne-au transmis amintirea despre invazia perşilor în Elada şi a galilor la Delfi au exercitat, cred, o mare influenţă asupra luptelor ce s-au dat pentru libertatea comună a tuturor grecilor ». Aici, ceea ce este important nu este lupta comună a tuturor grecilor împotriva barbarilor, ci caracterul ordonat şi eficient al unei armate civilizate în contrast cu dezordinea unei armate barbare; cf. 15, 12, 8—9 pentru evidenţierea acestui contrast în bătălia de la Zama.

[35] Plb., 1, 65, 7.

[36] Plb., 4, 20—21.

[37] Plb., 3, 58, 5—59, 3 : « În trecut găsim puţini eleni care au încercat să cerceteze ţinuturile de la marginea lumii din pricina imposibilităţii acestei străduinţe, ... era greu de cele mai multe ori să se viziteze anumite locuri, pentru că unele erau barbare, altele pustii. Apoi şi mai greu era de aflat şi de cunoscut prin viu grai ceva despre locurile văzute, din pricina deosebirii de limbă ... În vremea noastră însă se poate merge şi pe uscat şi pe mare, aproape în toate locurile, atît ale Asiei, datorită cuceririlor lui Alexandru, cît şi ale restului lumii, datorită stăpînirii romane ».

CONTRIBUTIONS À L'ÉTUDE DE L'IDÉE DE LA PARENTÉ ENTRE LES GRECS ET LES ROMAINS DANS L'HISTORIOGRAPHIE GRECQUE

(RÉSUMÉ)

La parenté entre les Grecs et les Romains, utilisée par les deux peuples à des fins politiques contrastantes, dès le IIIe s. av.n.è., est rejetée par Polybe, qui n'a pas besoin d'elle pour interpréter la conquête romaine dans les termes de la lutte pour l'hégémonie entre les Grecs.